Nikolaj V. Bajtov

ŠREDINGEROVA MAČKA

Dospeo sam na spisak posmatrača Mačke. "Jedna smena traje dva sata. Da je duža – nastupio bi zamor i posmatranje bi oslabilo. Između smena je čitav dan – rečeno mi je. – Koliko smena možete da odradite? – Pa ne znam... – rekao sam (stvarno nisam znao svoje mogućnosti). – Možda oko nedelju dana... Sedam smena... Maksimum deset. A koliko se plaća?"

Čovek u pregrejanoj prostoriji zavalio se na naslon fotelje. Već skinuta i izgužvana kravata ležala je na poliranoj dasci stola, gde osim nje i telefona više ničega nije bilo.

– Zar vi niste iz Lige Povratnog Vremena? – začudi se čovek, podigavši na mene kosmate, znojave obrve.

– Ne, došao sam za svoj račun – rekoh suvo, ne upuštajući se u detalje.

Nekoliko sekundi je razmišljao, ali ga moja situacija nije obeshrabrila.

– U tom slučaju, Asocijacija može da vam plati deset dolara na sat. Da li vam odgovara?

– Mislim... da... – rekoh, brzo se preračunavajući uz sumnju da li ću imati para za povratak.

– Naša Asocijacija je siromašna – čovek saosećajno raširi ruke – trudimo se da produžimo Mačkin život, ali što duže traje, to je interesovanje javnosti manje, sve je teže naći sponzore. Nemojte zaboraviti da je Šredingerova Mačka smeštena u ovu komoru i podvrgnuta neprekidnom posmatranju pre čitavih pedeset godina. Tako da je pravo čudo što još uvek ima entuzijasta, poput vas...

On baci pogled na mene. Ja smerno pognuh glavu.

Narednog dana su me odveli do prozora kraj koga je trebalo na dva sata da zamenim prethodnog posmatrača, mlađeg čoveka retke žućkaste brade. Dok je Mačka ležala u komori i spavala, on nije skidao oči s nje. "Da li ste spremni?" – upita me, ne okrećući glavu prema meni. "Ne baš. Hteo bih da znam šta tačno teba da radim" – rekoh. "Treba samo pažljivo da gledate na Mačku, da ni na trenutak ne skinete pogled s nje. Ništa više. Pa? Da li gledate?" – "Da, gledam – rekoh. – Samo, molim vas, nemojte odmah otići, objasnite mi još nešto". – "Šta to?" – "Mačka spava?" – "Spava." – "A šta će se desiti ako se probudi?" – "Kako? Zar ne znate?" – zapanji se mladić. "Ne." – "Zar vi niste iz Lige Povratnog Vremena?" – "Nisam. Tu sam po svojoj volji." -"A, tako. Onda naravno ništa ne znate, i treba da vam se kaže... Pa vidite, Mačka ne može da se probudi jer se u komori ništa ne dešava." – "Kako je to moguće?" – "Sasvim jednostavno: pošto se posmatranje ne prekida ni za trenutak, nema ni kolapsa talasnih funkcija. Znači, nema dešavanja. Sve postoji samo kao mogućnost. Mačka može da ugine, i što vreme više odmiče, veća je i verovatnoća tog događaja. Ali ta verovatnoća se nikada neće ostvariti, jer je za njenu realizaciju nužan kolaps talasne funkcije, a on može da nastupi samo u početnom trenutku posmatranja." – "Veoma zanimljivo. – rekoh. – Baš imam sreće što sam učesnik

tako jedinstvenog eksperimenta." – "Zaista niste ništa znali?" – moj mladi kolega još uvek nije mogao da poveruje. – "Ma nisam! Časna reč!" – ubeđivao sam ga, ne skidajući pogled sa Mačke. Ona je, sklupčana, spavala. Bila je crna, s belim šapama, ućebanog krzna, kao izjedenog lišajevima, i očito veoma mršava: kosti su joj jadno štrčale iz kože. "Da li je hranite nečim?" – upitah. "Zašto bismo? – spremno odgovori kolega, koji, videvši u meni novajliju, nije žurio da ode. – Ne razumete? To bi bio proces, pokrenulo bi se vreme, počeli bi da se odvijaju svakakvi događaji, pokrenule bi se hemijske reakcije i sve ostalo. Hrana bi počela da se vari i pretvara u ekskremente, oni bi se zatim izbacivali..." – "Ali ipak. Talasna funkcija ne bi mogla da kolabira, pošto posmatranje stalno traje." – "Baš tako. Vidite kako ste dobro razumeli. Tamo ništa ne prodire, u tu komoru, osim neizbežnog posmatračkog pogleda. Zato je tamo vreme stalo. Bilo kakve manipulacije – s Mačkom, s jelom, izlučevinama – neizostavno, čim se podvrgnu posmatranju, unose vremensku nepovratnost..." – "Dozvolite, a zašto mislite – upitah – da je Mačka još uvek živa? Ipak, u pitanju je pedeset godina..." – "Šalite se? Uostalom, očekivao sam to pitanje. Niste još vični da ga ispravno postavite. Šta je to život i šta je to smrt? Mačka – koju vidite pred sobom – predstavlja verovatnu kombinaciju žive i mrtve mačke. U svakom trenutku vremena ona je superpozicija dve talasne funkcije: psi i psi na enti. Ako je psi od t funkcija "žive mačke", koja se kreće iz prošlosti u budućnost uz monotoni rast, i označava verovatnoću njene smrti u datom trenutku, onda je psi od tn – funkcija "mrtve mačke", takođe monotono rastuća, prvoj ususret, to jest iz budućnosti u prošlost, i označava verovatnoću... pa, verovatnoću njenog vaskrnuća, pa da... Hoćete li da zapalite?" – "Bio bih vam zahvalan. Da li pripaljujete?... Dajte i meni... Tako... Dim neće smetati?" – "Puštajte ga sa strane, da vam ne ulazi u oči... Pepeljara je s desne strane, nadohvat ruke. I molim vas, nemojte se zaboraviti dok budete otresali pepeo... Elem, šta sam ono hteo da kažem? Da, superpozicija. Stvar je u tome da dok traje neprekidno posmatranje, nijedna od tih funkcija ne kolabira, to jest te verovatnoće se ne ostvaruju. Možemo samo reći za Mačku da je "ni živa ni mrtva", to jest i živa i mrtva istovremeno, uz određenu verovatnoću ovih stanja... mada i nije baš tako. Pošto je bila živa pre pedeset godina, na početku posmatranja, onda se ni sada, dakako, ništa nije promenilo, jer je vreme u komori zaustavljeno."– "Dozvolite – usprotivih se, prilično začuđen. – Ako tako gledamo na život i smrt, onda sam i ja sam nekakva superpozicija dveju talasnih funkcija? Je li tako? I za mene se, znači, ne može pouzdano tvrditi da li sam živ ili mrtav, već samo s izvesnom dozom verovatnoće?" – "Sasvim tačno! – prihvati moj sabesednik. – Vidite, već ste sve razumeli. Naravno da se o vama ne može reći ništa određeno, sve dok se ne uspostavi posmatranje. Zar nikada niste, na primer, primetili činjenicu da se čovek oseća dobro pa i jeste realno zdrav, sve dok se ne obrati lekaru? Je li tako? No vidite! Treba samo da ode u bolnicu na neko ispitivanje, i već ga sahranjuju. Istina? O čemu se radi? Pa sasvim jasno: čim se uključi posmatranje, talasne funkcije trpe kolaps. Ništa jednostavnije."

Netremice sam gledao na Mačku koja je spavala, i razmišljao. Nemam predstavu o tome šta mačke sanjaju. A san je isto neka vrsta procesa. Najverovatnije ništa ne sanja. I sasvim joj je svejedno da li je živa ili mrtva. Da, Šredinger nije bio lud kada je ovde smestio mačku a ne čoveka: on bi mogao sam na sebe da motri, u slučaju da ne spava

i da je pri punoj svesti... Da, to je nesumnjivo važan detalj. Obratih se svom mladom instruktoru:

– Zar to ima veze s lekarima? Smešno. Radi se o tako malim uznemiravanjima i upadima, da se mogu mirno i zanemariti.

– Kako? U poređenju s čim da se zanemare?

– Pa makar i u poređenju sa samoposmatranjem. Eto šta nas neizbežno ubija – upravo samoposmatranje!

– A, imate na umu samorefleksiju? – on živnu i zaklima glavom. – Pa naravno! Sasvim ste u pravu. Ali nemojte zaboraviti da nas samorefleksija ubija samo zato što je isprekidana. Ne možemo da obezbedimo neprekidno samoposmatranje, pažnju nam odvlače druge misli, signali. Ali kada bi se čovek prepustio pomnom samospoznavanju jednom zauvek, onda bi i trenutak smrti za njega predstavljao puku mogućnost: Njegova talasna funkcija izbegla bi kolabirajuću putanju. Suguran sam u to. To je bar jasno!...

– Ne znam – rekoh. – Idite da se odmorite. A ja ću da razmislim.

– Naravno da idem. Svakako. Vratiću se kroz dva sata. Dežuram odmah iza vas, pa ćete mi reći...

– Zar vi dežurate nekoliko puta na dan?

– Da, triput. Odavno sam ovde. Imaju u mene poverenja. Uključuje se malo novih ljudi. Pa, doviđenja.

– Doviđenja – mahnuh mu rukom, ne skidajući pogled s Mačke. On otide, i ja ostadoh sam.

(S ruskog prevela Draginja Ramadanski)

Nikolaj Vladimirovič Bajtov, pesnik, prozaik, esejist, buk-artist.

Rođen 1951. godine u Moskvi. Diplomirao primenjenu matematiku, desetak godina radio kao programer. Autor pesničkih zbirki *Ravnoteža oprečnosti* (1990) i *Beskrajna vajkanja* (u permanentnom nastajanju). Prozne zbirke: *Četiri ugla, doživljaji informacije* (1995), *Ne H (*1997*), Pripremljena voda* (2000*), Oslobodioci i drugi razgovori muškaraca* (2001), *Podražavanje patericima* (2003), *Priče o životinjama* (2003).

U periodu 1985-1989. izdaje s Aleksandrom Barašem samizdatski almanah *Epsilon-salon*. Sa Svetom Litvak osniva *Klub književnog performansa* koji od 1996. zaseda svakog meseca. Predmet interesovanja Kluba je životna sredina književnog teksta. Domaćin je književnog salona *Premijera*.